

ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Effectiveness of Public Administration of Maharaj District,
Ayutthaya Province

พระมหาภุชชชัย กิตติธมโม (นาคกล่อม)¹

Phramaha Kritthichai Kittidhammo (Nakkloem)

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชน 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3. เพื่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.970 กับกลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 391 รูป และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชาชนมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.757) 2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีอายุและการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ 3. ปัญหาและอุปสรรคพบว่า 1) วัดขาดจิตอาสาที่จะช่วยขนของไปบริจาคตามที่ต่างๆ 2) ขาดความร่วมมือจากชุมชน เช่น โครงการปลอดบุหรี่ เหล้า 3) วัดยังขาดการประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมระดมทุน

คำสำคัญ (Keywords): ประสิทธิภาพ; การบริหาร; งานสาธารณสงเคราะห์

Abstract

The objectives of this research are 1. To study the level of public opinion 2. Compare the opinions of the people classified by personal factors 3. For problems, obstacles and suggestions on the effectiveness of public welfare management of the Sangha of Maharaj Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Research methodology is a combination of methods. during quantitative research It was a survey with a

Received: 2021-06-08 Revised: 2021-09-03 Accepted: 2022-06-01

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author e-mail: 6301204206@gmail.com

questionnaire which had a confidence value of 0.970 with the sample group, which is the population of Maharat District. Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, 391 persons and qualitative research with in-depth interviews with 8 key informants or persons. The results showed that 1. People have opinions Overall, it was at a high level ($\bar{X}=4.12$, S.D.=0.757). 2. The results of the research hypothesis test people of different sexes There are no different opinions in general. therefore reject the research hypothesis The people of different ages and education There are different opinions overall. with statistical significance at the 0.05 level, thus accepting the research hypothesis. 3. Problems and obstacles found 1) Wat Ladd volunteered to help carry items to donate to various places. 2) Lack of cooperation from the community, such as the smoke-free alcohol project 3) The temple still lacks publicity in fundraising activities.

Keywords: Effectiveness; Administration; Public works;

บทนำ (Introduction)

พระพุทธศาสนาเป็นองค์หนึ่งที่เป็นพื้นฐานของสังคม เป็นรากฐานทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมในสังคมไทย วัดเป็นสถาบันทางสังคมที่ประชาชนยอมรับและผูกพันในด้านการเข้าไปรับการอบรมสั่งสอนเป็นเวลานาน พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน พระสงฆ์ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์จะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน (พระธรรมวโรดม, 2542) และผู้ที่มีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนประชาชนให้ได้รับความรู้ทั้งทางคฤติโลก และคฤติธรรมในรูปลักษณะของการให้การศึกษา การเผยแผ่ธรรม การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การรักษาพยาบาล การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นภารกิจของสงฆ์ทั้งสิ้นพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจเสริมสร้างศีลธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน บทบาทนี้เป็นบทบาทสำคัญยิ่ง เป็นรากฐานของความเจริญ ความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (นนท์ ธรรมสถิตย์ และชานะ พาชี, 2542)

วัดในปัจจุบันได้ดำเนินการกิจกรรมตามที่คณะสงฆ์กำหนด โดยมีได้ละเลยบทบาทหน้าที่ของการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ประชาชน ตามศักยภาพของ วัด และวัดยังคงมีความสำคัญต่อชุมชนและมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนคู่กับ สถาบันทางสังคมในชุมชน เช่น โรงเรียน บ้านและราชการ โดยเหตุที่วัดเป็นนิติบุคคลตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีการจัดองค์การที่เป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและมี หน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของวัดต้องสอดคล้องกับภาระหน้าที่ขององค์กรปกครอง

สูงสุดของคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม ซึ่งกำหนดภารกิจของวัดไว้ 6 ด้าน (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาล สุทธิ, 2543)

การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ (พระเทพปริยัติสุธี, 2545) โดยมีพระภิกษุสงฆ์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา พระภิกษุสงฆ์ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือ บุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้ (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, 2543)

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชน
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. รูปแบบการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 391 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูปหรือคน

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามทฤษฎี หลักประสิทธิผล ของ Gibson, J.H., John, M.I. & James H.D. ซึ่งได้อธิบายถึงเกณฑ์ของความสำเร็จของการ

ว่าประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ 1. การผลิต (Production) 2. ประสิทธิภาพ (Efficiency) 3. ความพึงพอใจ (Satisfaction) 4. การปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) 5. การพัฒนา (Development)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีต่อปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 4 ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้ 1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล 2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ 3) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ 4) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ

4. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ 1-6 กุมภาพันธ์ 2564 รวมใช้ระยะเวลา 1 สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) และพรรณนาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง อธิบายระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard : S.D.) และสถิติเชิงอนุมานทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance : ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรที่มีสามกลุ่มขึ้นไป หากพบมีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Multiple Comparison) โดยใช้วิธีการ LSD (Least Significant Different : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 รูป/คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ประกอบการสังเกตของผู้วิจัย

ผลการวิจัย (Research Results)

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีผลการวิจัยดังนี้

1. ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.757 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน คือ ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ งานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามลำดับ

ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านประสิทธิผล	4.17	0.751	มาก
2. ด้านการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์	4.06	0.795	มาก
รวม	4.12	0.757	มาก

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ประชาชนที่มีอายุต่างกัน การศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่า t	ค่า F	Sig.	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1.	เพศ	ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์	0.975	-	0.428	-	✓
2.	อายุ	ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์	-	13.757**	0.000	✓	-
3.	การศึกษา	ประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์	-	9.600**	0.000	✓	-

3. ปัญหา และอุปสรรคพบว่า 1) วัดขาดจิตอาสาที่จะช่วยขนของไปบริจาคตามที่ต่างๆ 2) ขาดความร่วมมือจากชุมชน เช่น โครงการปลอดบุหรี่ เหล้า 3) วัดยังขาดการประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมระดมทุน

ข้อเสนอแนะ คือ 1) ทางคณะสงฆ์ควรมีการวางแผนที่ดี การบริหารจัดการ การกระจายงาน และมีการประชาสัมพันธ์ ที่ทั่วถึงแก่ประชาชนในเรื่องกิจกรรม ควรมีการจัดการฝึกอบรมบุคลากร และรับสมัคร บุคลากรที่เป็นจิตอาสาที่จะช่วยงานและควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการปฏิบัติงานในอนาคต 2) คณะสงฆ์ควรเป็นศูนย์ประสานงานในเรื่องการทำงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนในที่ต่างๆ กันอย่างจริงจัง และมีเจ้าหน้าที่ติดตามประเมินผล 3) งานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ ควรกระจายไปตามวัดต่างๆ ที่มีกำลังทุนทรัพย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับสาธาณชนมากกว่านี้

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.757 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน

1.ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล จากการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีบทบาทในการจัดโรงทาน ในช่วงเวลาสำคัญ อยู่อย่างสม่ำเสมอ และมีการตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจน ตลอดจนมีการออกแจกสิ่งของจำเป็น แก่ผู้ป่วย และชาวบ้าน สม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อุบลศรี เสนาธิ์รักษ์ (2554)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในงานสังคมสงเคราะห์ใน เขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า การใช้เสนาสนะภายในวัด หรือให้มีการจัดกิจกรรมต่างๆภายในวัด เช่น การตั้งสภาตำบล ใช้เป็นพื้นที่ประชุมของทางราชการ เป็นที่ประชุมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ให้ใช้ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่ราชการ ประชาชน ชาวบ้านเจ้าของวัดให้มาร่วมรับบริจาคจากราชการ หรือจัดกิจกรรมให้กลุ่มต้อยโอกาสทางสังคม ตลอดจนจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวมเครื่องอุปโภค บริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ จากการวิจัย พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์ได้มีการจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์สถานศึกษาโรงเรียน มีการช่วยเหลือสนับสนุนกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน และมีการสนับสนุนกิจการ ป้องกันอบายมุข และยาเสพติดในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมนี (เสริมแก้ว) (2555)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์นั้น วัดมีการรณรงค์สนับสนุนโครงการวัดปลอดบุหรี่ และโครงการกฐินปลอดเหล้า ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านสิ่งเสพติดให้โทษ/และการป้องกันยาเสพติด เพื่อสุขภาพและความสงบสุขของชุมชน รองลงมาคือเรื่องวัดเอื้อเฟื้อสถานที่สำหรับตั้งคลินิกชลประทาน โดย นายแพทย์ อุทัย สุภาพ อดีต ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชลประทาน เป็นผู้ริเริ่มเพื่อถวายเป็นการตรวจรักษาในเบื้องต้นแก่พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาเป็นการสร้างสาธารณประโยชน์ให้ทั่วถึง

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ จากการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างสาธารณประโยชน์ ถนน ประปา ทั้งยังช่วยเหลือสนับสนุนสถานที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ เช่น โรงพยาบาล อนามัย กลุ่ม อสม. และสนับสนุนกิจกรรม อันเป็นสาธารณประโยชน์ในชุมชน เช่นการปลูกต้นไม้ ทำความสะอาดถนนหนทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมนี (เสริมแก้ว) (2555)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดอาารามต่างๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน คือ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปา การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยพิทักษ์รักษาสีที่ป็นสาธารณสมบัติและการอื่นๆ เป็นการเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นต้น

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์ได้ให้การช่วยเหลือในคราวเกิดอัคคีภัย ไฟไหม้ น้ำท่วม และในคราวเกิดโรคระบาด โควิด 19 เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **อุบลศรี เสนาะรักษ (2554)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในงานสังคมสงเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ด้านสวัสดิการให้การสงเคราะห์ต่างๆ

คือ การใช้เสนาสนะภายในวัด หรือบริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่ราษฎร ประชาชน ตลอดจนจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวมเครื่องอุปโภค บริโภคจากผู้มีจิตศรัทธาไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของ อ.มหาราช จ.อยุธยา

จากการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของ อ.มหาราช จ.อยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านการผลิต (Production) ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของ อ.มหาราช จ.อยุธยา ด้านการผลิต (Production) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์มีการจัดกิจกรรมหลากหลาย อันเป็นประโยชน์ต่อการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง และคณะสงฆ์ยังมีการสนับสนุนเป็นสะพานบุญ ให้ภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาจัดกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนโน) ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้ เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการ เป็นผู้ดำเนินการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ

ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของ อ.มหาราช จ.อยุธยา ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์มีแผนผังขั้นตอนการบริการอย่างชัดเจน ให้บริการโดยไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง เป็นไปอย่างยุติธรรม ทั้งความรวดเร็วในการให้บริการ ทันท่วงที สถานการณ์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครูประดิษฐ์สมณคุณ (จันทโต/สื่อจินดา) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สังคหวัตถุธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน การผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ละเว้นความชั่วเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่ายและดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับประชาชน

ด้านความพึงพอใจ (Satisfaction) ประชาชนมีความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์เป็นผู้เสียสละ มีเมตตา ให้

เกียรติผู้รับการสงเคราะห์ โดยการกล่าวทักทาย ยิ้มแย้มแจ่มใส ทั้งยังให้ความเห็นใจและรับฟังปัญหาอย่างเต็มใจ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูประดิษฐ์สมณคุณ (จันทโต/ลือจันดา)** (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาล ตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักสังคหวัตถุธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน การผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ พูดแต่ในสิ่งที่ประโยชน์ ละเว้นความชั่วเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่ายและดำรงตนไว้มิให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหา กับประชาชน

ด้านการปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) ประชาชนมีความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์มีการช่วยเหลือ สาธารณะสงเคราะห์หลากหลายรูปแบบ มีความรวดเร็วทันต่อสถานการณ์เมื่อเกิดภัยพิบัติ คณะสงฆ์มีการช่วยเหลือ อย่างทันทั่วถึง และยังเป็นผู้ประสานงานภาครัฐ และเอกชน ทำให้งานสาธารณสงเคราะห์ เกิดความรวดเร็ว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **วินัย เก่งสุวรรณ** (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ ทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ 10” ผลการศึกษาพบว่า หนึ่งในบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน จนถึงของชาวบ้านในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ในชุมชน

ด้านการพัฒนา (Development) ประชาชนมีความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ ของอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนา (Development) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมคณะสงฆ์ในงานสาธารณสงเคราะห์ยิ่งใหญ่ขึ้นทุกปี มีภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม มากขึ้นทุกปี และทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง คณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนเหนียวแน่นขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์** (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และการพระศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ” จากการวิจัยพบว่า ในส่วนของวัดผลพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัด ในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมที่แตกต่างกันจากท้องถิ่นที่มีความผูกพันกันน้อยที่สุดคือ ในชุมชนนครหลวงไปสู่ท้องที่ชนบทที่มีพลเมืองหนาแน่นน้อย มีวัดและพระสงฆ์ในท้องที่น้อย แต่ประชาชนมีความต้องการและมีความผูกพันกับวัดมากที่สุด

องค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

จากแผนภาพที่ 4.1 แสดงให้เห็นประสิทธิผลการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ของอำเภอหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

ด้านการผลิต (Production) มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์มีการจัดกิจกรรมหลากหลาย อันเป็นประโยชน์ต่อการสงเคราะห์ประชาชน กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง และคณะสงฆ์มีการสนับสนุนเป็นสะพานบุญ ให้ภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาจัดกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ภายในชุมชน

ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์มีแผนผังขั้นตอนการบริการอย่างชัดเจน ให้บริการโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นไปอย่างยุติธรรม ความรวดเร็วในการให้บริการ

ด้านความพึงพอใจ (Satisfaction) มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์เป็นผู้เสียสละ และมีเมตตา ให้เกียรติผู้รับบริการสงเคราะห์ โดยการกล่าวทักทาย ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความเห็นใจและรับฟังปัญหาอย่างเต็มที่

ด้านการปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์มีการช่วยเหลือ สาธารณะสงเคราะห์หลากหลายรูปแบบ เมื่อเกิดภัยพิบัติ คณะสงฆ์มีการช่วยเหลือ อย่างทันสถานการณ์ และคณะสงฆ์เป็นผู้ประสานงานภาครัฐ และเอกชน ทำให้งานสาธารณะสงเคราะห์ เกิดความรวดเร็ว

ด้านการพัฒนา (Development) มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ กิจกรรมคณะสงฆ์ ในงานสาธารณสงเคราะห์ ยิ่งใหญ่ขึ้นทุกปี มีภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม มากขึ้นทุกปี เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง คณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนเหนียวแน่นขึ้น

ด้านการดำเนินกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์มีการทำโรงงานในช่วงเวลาสำคัญ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังมีการออกแจกสิ่งของจำเป็น แก่ผู้ป่วยติดเตียง และชาวบ้านบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์จัดหาทุนทรัพย์เพื่อสงเคราะห์สถานศึกษา โรงเรียนในชุมชนอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ทั้งยังได้ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชน และสนับสนุนกิจการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอบายมุข รวมถึงยาเสพติด ภายในชุมชนอีกด้วย

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น ให้ใช้ที่ดินสงฆ์ สำหรับสร้างแท้งค์น้ำ เจาะบ่อบาดาล ทำประปาชุมชน ทั้งยังสนับสนุนกิจกรรม อันเป็นสาธารณประโยชน์ในชุมชน เช่นการปลูกต้นไม้ ทำความสะอาดถนนหนทาง

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป มีความโดดเด่น โดยประชากรในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ คณะสงฆ์ให้การช่วยเหลือในคราวเกิดโรคระบาด โควิด 19 และให้การช่วยเหลือในคราวเกิด ไฟไหม้ ภัยพิบัติจากธรรมชาติ แก่ประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด

ดังนั้น พระสงฆ์ผู้ที่มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ต้องสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล ด้านสาธารณประโยชน์ ด้านสาธารณสมบัติ และ ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วไปได้ให้การสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างดีอยู่แล้ว ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนที่สุจริตได้เป็นอย่างดี ทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะพลอยได้รับประโยชน์รับความสุขตลอดไป

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestion)

ผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของ อ.มหาราช จ.อยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรมีการวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ควบคู่ไปกับการเตรียมการเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์โดยยึดหลักวิชาการกฎระเบียบทางสังคมและไม่ขัดต่อหลักธรรมวินัย

1.2 การดำเนินงานเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ควรส่งเสริมให้มีระบบสื่อสารข้อมูลหลายทาง ผ่านทางสื่อสารมวลชนไปยังกลุ่มองค์กรต่างๆ และภาคประชาชนในชุมชนให้มาก

1.3 ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ให้ในการสังคมแห่งการแบ่งปันน้ำใจสู่สาธารณชน ในระดับประเทศให้มาก เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนาระบบการดำเนินนโยบายด้านสาธารณสงเคราะห์

1.4 องค์กรทางคณะสงฆ์และภาครัฐที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรของตน และมีความต้องการพัฒนาวิชาการความรู้ของหน่วยงานและประสงค์จะทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้นควรสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลโดยคณะสงฆ์

2.2 ในการวิจัยควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลครั้งต่อไป

2.3 ควรศึกษาบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบความเป็นมาเป็นไปของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทในด้านการสาธารณสงเคราะห์ ต่างกันหรือไม่ อันจะเป็นการบูรณาการความรู้ของคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสาธารณสงเคราะห์ให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง (References)

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2542). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*.

วิทยานิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

นนท์ ธรรมสถิตย์ และชานะ พาเชื้อ. (2542). *พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์.

พระครูประดิษฐ์สมณคุณ (จันทโต/สื่อจินดา). (2555). *การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมวโรดม. (2539). *การปกครองวัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระมหาไชยณรงค์ ภทฺธมณี (เสริมแก้ว). (2555). *บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญมี อธิบุญโญ. (2544). *บทบาทของพระสังฆาธิการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิ มงคล (บัว ญาณสมปนโน)*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วินัย เก่งสุวรรณ. (2553). *ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ 36*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2543). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- อุบลศรี เสนารักษ์. (2554). *บทบาทของพระสงฆ์ในงานสังคมสงเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

